

ІСПАНОМОВНИЙ ХУДОЖНІЙ ПЕРЕКЛАД В УКРАЇНІ

У статті наведена історія та статистика перекладів іспаномовних художніх творів українською мовою, а також висвітлені перекладознавчі проблеми, що вирішувались дослідниками у царині іспано-українського перекладу.

Ключові слова: іспансько-український переклад, художній переклад, переклад ХХ сторіччя.

В статье приведена история и статистика переводов испаноязычных произведений на украинский язык, а также освещены переводоведческие проблемы, которые поднимались исследователями по испано-украинскому переводу.

Ключевые слова: испано-украинский перевод, художественный перевод, перевод ХХ столетия.

The article highlights the history and statistics of artistic translations in Spanish / Ukrainian perspective and presents translational problems risen by researchers regarding Spanish-Ukrainian translation. The research shows that there is a low number of translated works of Spanish and Latin American writers and poets into the Ukrainian language. Revealed the most important translators and authors they translated.

Keywords: Spanish-Ukrainian translation, artistic translation, translation of the twentieth century.

У практиці іспано-українських перекладів, виконаних у ХХ сторіччі, ми повинні стверджувати про певну лакунарність досліджень аналізованої

тематики. Хоча наявні переклади й охоплюють усі історико-культурні епохи, однак вони мають швидше спорадичний, але не системний характер. Важко собі уявити, що досі не існують повні зібрання українською мовою творів таких митців, як Сервантес чи Лорка.

Із середньовічної іспанської літератури в україномовних перекладах представлена «Пісня про мого Сіда» (*Cantar de mio Cid*) у перекладах Богдана Лончини, Олени Криштальської (уривки); у перекладах Олени Криштальської твори таких поетів, як Гонсало де Барсео, Хуан Руїс, Інйіго Лопес де Мендоса, Хорхе Манріке, Хуан дель Енсина, Хіль Вісенте, Хуан Боскан, Гарсіласо де ла Вега, Гутьєрре де Сетіна, Луїс Понсе де Леон, Франсіско де ла Торре, Сан Хуан де ла Крус, дібраних у збірку «Незгасне полум'я любові».

Епоха Відродження представлена перекладами таких авторів, як Мігель де Сервантес Сааведра (О. Криштальська, М. Лукаш, А. Перепадя, І. Франко) Луїс де Гонгора-і-Арготе (І. Качуровський, М. Москаленко, Л. Первомайський,) Лопе Фелікс де Вега Карпйо (І. Качуровський, О. Криштальська, М. Москаленко) Франсіско де Кеведо-і-Вільєгас (І. Качуровський, О. Криштальська, О. Мокровольський, М. Москаленко, Д.Павличко) Педро Кальдерон де ла Барка (С. Борщевський, О. Криштальська, М. Лукаш, М. Литвинець, О. Мокровольський, Д. Павличко) Хуана Інес де ла Крус (О. Криштальська)

Доба Романтизму віддзеркалена в українських перекладах її найвидатнішого представника іспанської поезії Густаво Адольфо Беккера (С. Борщевський, О. Криштальська). Окремої уваги заслуговують переклади творів Хосе де Еспронседи (О. Криштальська), Росалія де Кастро (О. Криштальська) та ін.

Із 19 – 20 сторіч в Україні перекладені твори Анхели Фігери Аймеріч (О. Криштальська), Мануеля Мантеро (О. Криштальська), Сальвадора Марії Гранеса, Каміло Хосе Сели (П. Соколовський та Л. Бережнюк), Мануеля Ріваса (М. Жердинівська) Леопольдо Алас і Уреньї (М. Жердинівська),

Беніто Переса Гальдоса (Ж. Конєва), Аларкона Педро Антонио (Ж. Конєва) Себастьяна Хуана Арбо (Іван Салюк) Ани Марії Матуте (Б. Дзюба), Педро Касальса (М. Венгранівська, Ж. Конєва).

У перекладах українською мовою відтворено творчість представників легендарного покоління 98 року – групи поетів та письменників, які глибоко переживали моральну, політичну та соціальну кризу в Іспанії після знищення Іспанської імперії через поразку у війні Сполученим Штатам у 1898 році [12]. Поетичне слово Хосе Руїса Мартінеса, Піо Барохи, Антоніо Мачадо (С. Борщевський, Д. Павличко, Л. Первомайський, Г. Чубай), Педро де Ново і Кольсона, Вісенте Бласко Ібаньєса (В. Самійленко, П. Понятенко, В. Шовкун), Фелісідад Бланк (М. Жердинівська) знаходимо на сторінках «Всесвіту». Окремо можна говорити про переклади із Ф. Г. Лорки, інтерес до яких був і залишається неослабним донині, чиї твори формують основу перекладацьких напрямів М. Лукаша, Г. Латника і М. Москаленка.

Певно, більшість перекладів іспанських письменників та поетів український читач зміг прочитати на сторінках журналу «Всесвіт». Саме з ним співпрацювали найвизначніші перекладачі України, серед яких С. Борщевський, М. Жердинівська, М. Лукаш, М. Москаленко, Л. Первомайський, Д. Павличко. Перекладач Галина Грабовська в статті *Relaciones ambivalentes entre la literatura de España y la de Latinoamérica y presencia de la literatura española en traducciones a la lengua ucraína* (Двосторонні відносини літератури Іспанії та Латинської Америки та присутність іспанської літератури в перекладах українською мовою) [11, с.209] вказує на те, що до 2000 року в журналі вийшло близько ста п'ятдесяти трьохсот перекладів творів із літератури Іспанії та трьохсот творів із літератури Латинської Америки. Додамо, що після 2000 року на сторінках журналу постійно з'являються як нові переклади раніше не опублікованих в Україні авторів, так і нові перекладачі. Вірші таких поетів, як Алехандро Касона, Хуан Рамон Хіменес, Антоніо Мачадо, Кароліна Коронадо, Хертрудіс Гомес де Авельянеда, Хорхе Луїс Борхес, Бальдомеро Фернандес

Морено, Альфонсіна Сторні, Белісаріо Рольдан, Конрадо Нале Роксльо, П. де Серро, Мануель Ма Гальянес Моуре, Хорхе Каррера Андраде, Хосе Сантос Чокано виходять в перекладі І. Качуровського; нові переклади із Антоніо Мачадо та Педро Леона – у виконанні Г. Латника; поезії Аранди Луїса Гомера – О. Курченко; нові переклади із Лорки (Д. Дроздовський), твори Кармен Ріко-Годой (Г. Верба, Н. Хижняк), Мерседес Нойшафер-Карлон (І. Бонацька), оповідання Вальдеса Армандо Полясіо, п'єси Касона Алехандро (Л. Демидюк, З. Казьмир).

Багата літературна спадщина країн Латинської Америки також представлена в українських перекладах. Певно її найвизначніші письменники – Рубен Даріо (С. Борщевський, Г. Кочур, О. Криштальська, М. Лукаш, М. Литвинець, О. Мокровольський, Д. Павличко), Габріель Гарсія Маркес (Г. Грабовська, С. Жолоб, П. Соколовський), Хорхе Луїс Борхес (С. Борщевський, М. Жердинівська, Ю. Покальчук), Поет Пабло Неруда (С. Борщевський, І. Драч, М. Жердинівська, М. Москаленко) – також були опубліковані у «Всесвіті». Окрім них український читач може ознайомитись з творчістю таких поетів та письменників, як Луїс Сепульведа (М. Жердинівська), Сесілія Пальма (Д. Дроздовський), Касарес Адольфо Біой, Хуліо Кортасар (С. Борщевський, А. Перепадя, Ю. Покальчук) Хусто Ліпе (Г. Грабовська), Алехо Карпентьер (В. Шовкун), Хосе Солер Пуїг (О. Буценко), Хуан Рульфо (Ю. Нейгін), Октавіо Пас (Ю. Покальчук), Аугусто Роа Бастос (В. Шовкун), Маріо Варгас Льоса (С. Борщевський, Л. Олевський), Габрієли Містраль (О. Криштальська). У 1998 році світ побачила «Антологія аргентинської поезії ХХ сторіччя» в перекладі О. Криштальської [1], де у збірку ввійшли не лише найяскравіші вірші таких поетів, як Енріке Ларетта, Альфонсіна Сторні, Енріке Банчс, Леопольдо Лугонес, Конрадо Налес Роксло, Роберто Ледесма та багатьох інших, але також і відомості з їх біографії та творчості.

В українській перекладознавчій традиції розвідки, присвячені іспано-українському художньому перекладу, на жаль, не знаходяться в авангарді

відчизняної перекладацької думки. В архівах бібліотек знаходяться поодинокі дисертації, присвячені проблемам саме художнього перекладу. Часто перекладачі займаються не тільки власне перекладом (практичною діяльністю), а й виявленням та формуванням теоретичного підґрунтя, що слугує подальшому адекватному відтворенню іспаномовної поезії. Спираючись на бібліографічні довідники, присвячені працям у сфері перекладознавства, та дослідників цієї галузі науки, дізнаємося, що однією з перших робіт у сфері іспаномовного перекладу була стаття В. Дорошенка, присвячена особливостям перекладу «Дон Кіхота» на початку ХХ сторіччя, надрукована в Літературно-науковому віснику у 1927 році [9]. У 1963 виходить рецензія Г. Кочура на переклади Лопе де Веги геніального Миколи Лукаша, а в 1967 році вже його ж таки рецензія на Лукашеві переклади із Лорки, про які Г.Кочур писав таке: «Його переклад народний такою самою мірою, як і оригінал. Але це не українізація іспанського тексту, а тільки відтворення його фольклорної суті, - стилістичний такт і почуття міри ніде не зраджує перекладача» [3, с.21].

Публікуються рецензії не тільки на переклади іспаномовних поетів та письменників українською мовою. Так, перекладачі М. Жердинівська та Ю. Покальчук у 70-ті роки публікують статті про Т. Шевченка та В. Стефаніка іспанською мовою, Я. Вовк пише про твір М. Коцюбинського «Тіні забутих предків» у перекладі Х. Борисюка. Автор рецензії наголошує на тому, що «...перекладач вміло і тактовно підійшов до відтворення національного колориту твору, дбаючи про те, щоб примітки та роз'яснення не «закрили» його як джерела естетичної насолоди для широких кіл читачів» [9, с.230]. Також виходить робота цього автора «*Испанская революционная поэзия 1931–1939 годов в украинских переводах и критике*», де описується історія іспано-українських відносин в 30-70 роках ХХ сторіччя [9, с.247].

Г. Мішустіна опікується проблемами поетичного перекладу та публікує статті про трансляти кубинських класиків українською мовою, зокрема про твори Хосе Марті у перекладі Д. Павличка. А. Мішустіна також публікує

науково-практичні статті, присвячені проблемам іспанського поетичного перекладу, де аналізує особливості створення й функціонування перекладного тексту, його вплив на читача та принципи зіставного аналізу оригіналу та перекладу, щоб визначити творчий метод у широкому суспільно-історичному та культурному контексті, який є основою для виявлення функціональної життєздатності перекладу.

На тлі інших іспаномовних поетів та письменників певно найбільший інтерес викликають переклади із Лорки. Аналізом тих чи тих аспектів перекладних творів цього поета в різні часи займались Я. Вовк, М. Москаленко, Г. Кочур, О. Пронкевич та інші. Тема перекладу іспанських казок знайшла своє відображення в роботі М. Венгренівської [9, с.247].

Немало уваги серед перекладачів та вчених приділено геніальному перекладу безсмертного роману М. Сервантеса *El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha* «Премудрий Гідальго Дон Кіхот з Ламанчі», виконаному М. Лукашем та А. Перепадею [7]. Цей інтерес проявлений у багатьох статтях, зокрема у І. Дзюби «Більший за самого себе», співперекладача роману А. Перепаді «*Пан Мігель і дон Микола*» [9, с.430], в якій розкривається унікальний авторський стиль перекладача, де перекладацькою стратегією є неприхована доместикація. Не залишив без уваги цей переклад і Г. Кочур, висловивши свою думку у післямові до роману: «Хто вступає в поетичний світ Лорки, тому відкривається нібито внутрішній образ Іспанії, певні особливості психології народу, певні риси іспанського національного характеру» [3, с.20].

У дисертаційному дослідженні Т. Цимбалюк «*Мова перекладу Миколи Лукаша: фразеологія роману Мігеля де Сервантеса Сааведри «Дон Кіхот»* йдеться про точності перекладу фразеологічних одиниць, стилістичні способи індивідуально-авторського вживання та контекстуальних перетворень ФО у мові перекладу роману. На матеріалі Лукашевого «*Дон Кіхота*» базується стаття В. Савчин «*Прислів'я і приказки як проблема перекладу*» [9, с.563].

До уваги критиків перекладу потрапляє також перекладацька спадщина І. Качуровського, а надто його антологія перекладів з іспанської та португальської мов «*Золота галузка*». В. Жила та Ю. Покальчук публікують статті про його вартісний внесок у мистецтво перекладу. Сам перекладач та науковець, працюючи з поетичними текстами, виводить теоретичні особливості іспаномовного вірша, дає поради перекладачам та вказує на помилки. У роботі «*Нариси компаративної метрики*» [2] автор наводить приклади всіх можливих систем версифікації, надає каталог віршових розмірів, який сам називає «найповнішим з існуючих» [2, с.8]. Автор приділяє багато уваги саме іспаномовній поезії, вказуючи на особливості її силабічної структури та вказує на відверті недопрацювання навіть таких майстрів перекладу, як Леонід Первомайський. Наводячи приклад гептасилябіку Лорчиного «*Циганського баладнику*» І. Качуровський пише: «...Леонід Первомайський, перекладаючи Льорчин «*Романс про іспанську жандармерію*» не відчув автентичного ритму (щоправда еспанської мови він не знав, перекладав за інтерлінеарієм – але мусіли ж йому бодай прочитати вголос той твір, який він перекладає!), і замість гептасилябіка ужив тринаголошений тональний вірш...» [2, с.74] Цікавився майстер також і перекладами українських творів іспанською мовою, чому підтвердженням слугує його стаття, присвячена роботі Ю. Леха «*Про холодне тяжіння та тепле вівсяне печиво*» [9, с.432]. До речі, сам Ю. Лех не тільки перекладав, а й писав вірші іспанською, і вже із нього перекладали українською (наприклад, О.Криштальська).

Поодинокі розвідки стосуються поетичного перекладу з іспанської мови, зокрема розвідка А. Науменка «*Контекстна семантизація фонічних структур іспаномовного поетичного першотвору в східнослов'янських перекладах*» [8], Л. Уварової «*Відтворення образно-сислової структури поезії А. Мачадо «Los sueños malos» в українському перекладі*» [8] тощо.

Цікавою також виявилася тема художніх евфемізмів в іспано-українському перекладі. А. Галайчук написала статтю «*Художні евфемізми*

та проблеми їх відтворення у перекладі»[8]. Дослідження базувалося на матеріалі творів іспанської літератури та їх українських перекладів, а саме Буеро Вальєхо А. «У палаючій пільмі» (С. Борщевський) Ріко-Годой К. «Бути жінкою і не померти, намагаючись залишитися нею» (Г. Вєрба та Н. Хижняк) Сєла К. Х. «Вулик» (С. Борщевський). У статті аналізуються різновиди лексем, які найчастіше евфемізуються в іспанській мові та під час перекладу українською.

Серед науково-методологічних досліджень іспанської літератури в перекладі відзначимо дослідження Н. Хижняк на тему «Порівняння в іспанському художньому тексті та його українському перекладі» [6], де виокремлюються основні семантико-стилістичні характеристики асоціативного порівняння, релевантні проблематиці перекладу, з'ясовуються функції таких порівнянь та їх вплив на стратегію перекладу. Тут розмежовуються два основні типи асоціативного порівняння – усталені й авторські, які вимагають відмінного підходу до їх перекладу, визначаються оптимальні засоби відтворення усталеного й авторського асоціативного порівняння в художньому тексті з урахуванням їх семантики, асоціативного ореолу, значущості та семантичного наповнення об'єкта порівняння, його функцій, зв'язку з суміжними тропами та стилістичними фігурами, а також типу порівняльної структури.

Загальна ситуація стосовно перекладів з іспанської мови видається на сьогоднішній день не ідеальною, але позитивні тенденції все ж таки існують. Незважаючи на спорадичний характер появи тих чи інших творів українською мовою, надихає оптимізмом і надією той факт, що найближчим часом цей спорадичний характер прийме більш системні обриси.

Усе більше науковців приділяють увагу проблемам перекладу саме іспаномовного художнього тексту і спектр інтересів кожного року лише розширюється.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антологія аргентинської поезії ХХ століття (Переклади українською мовою Олени Криштальської) – Луцьк: ІНЦАЛ, 1998. – 192 с.
2. Качуровський, Ігор. Нарис компаративної метрики / Ігор Качуровський. – Мюнхен: Український вільний університет, 1985. – 119 с.
3. Кочур Г. Лорка в нових перекладах / Г.Кочур // Всесвіт. – 1967. – №6. – С.20-21
4. Криштальська О.В. Незгасне полум'я любові / О.В. Криштальська; Поезія – Луцьк: Видавництво «Волинська обласна друкарня», 2003. – 180 с.
5. Москаленко М. Федеріко Гарсія Лорка: Матеріали до бібліографії українських перекладів / М. Москаленко // Світовид. – 1998. – №3. – С.52-55.
6. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>
7. Сервантес Сааведра, Мігель де. Премудрий гідальго Дон Кіхот з Ламанчі: Роман: В 2 ч. Ч.1/Пер. З ісп., М.Лукаша; Передмова Г.П.Кочура; Примітки А.О.Перепаді. – Харків: Фоліо, 2008. – 479 с.
8. Українське перекладознавство. Проблеми художнього перекладу. Бібліографічний покажчик Укладач Ю.Ю. Полякова [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://ekhnuir.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/9544/2/Ukrain_perekladoznnavstvo.pdf
9. Українське перекладознавство ХХ сторіччя: бібліографія / ЛНУ імені Івана Франка, НТШ; уклад Тарас Шмігер. Львів, 2013. – 626 с.
10. Drozdovsyi Dmytro. Relaciones ambivalentes entre la literatura de España y la de Latinoamérica y presencia de la literatura española en traducciones a la lengua ucrañana. Actas. Kiev, 25 y 26 de junio de 2009.
11. Hrabovska Halyna. La revista Vsesvit como poligono de traducciones. I Congreso de hispanistas de Ucrania. Actas. Kiev, 25 y 26 de junio de 2009.
12. Generación del 98 [Electronic resource]. – Available from: https://es.wikipedia.org/wiki/Generaci%C3%B3n_del_98